

Generacija budućnosti

Posebno izdanje časopisa »Ideje«, Beograd 1974, 239 + 20 stranica

Mladi su uvijek predmet interesa i rasprava formalnih i neformalnih grupa, od društveno-političkih tijela i institucija, do raznovrsnih društvenih organizacija, od federacije do lokalne zajednice, te od organiziranih sastanaka do spontanih razgovora pojedinaca.

Odakle toliki interes za mlade?

Korijen ovog interesa nalazi se, ponajprije, u psihološkoj prirodi čovjeka, da o svom podmlatku što više zna i da ga kritički procjenjuje. Drugo, širi društveni interes za mlade proizlazi iz potrebe za organiziranim djelovanjem na razvoj mladih i na provjeravanje smjera tog razvoja, jer je vrlo bitno za društvo »znati da bi se predvidjelo, predvidjeti da bi se djelovalo«.

Mladi su posebna kategorija u društvu čija posebnost proizlazi iz njihovih specifičnih socio-antropoloških svojstava. Pod pojmom »mladi« razumijevaju se mladi ljudi od 15 do 30 godina, kad prolaze kroz specifične procese socijalizacije, inkorporacije u radne institucije i druge društvene organizacije.

Navedeni procesi prožeti su i unekoliko uvjetovani određenim društvenim sistemom, kulturom i vladajućim sistemom vrijednosti i ideja. Upravo zbog toga što se osnovne društvene norme i vrijednosti prenose u procesu socijalizacije na mlade i društvo i pojedinac uvijek su zainteresirani da o toj socijalnoj grupi (koja je djelomice i vlastita kreacija) sazna što više jer time spoznaje svoju realnost i svoju budućnost.

Što znači spoznati preko mladih svoju realnost i budućnost na jedan sistematski i stručni način? Jedna sociološka analiza mladih obuhvatila bi obrazovnu, klasnu i materijalnu strukturu mladih, njihovu prostornu i socijalnu pokretljivost, socijalno podrijetlo, društveni i politički status, itd. Takva bi nam analiza pokazala društvenu i političku poziciju mladih, te u kom se smjeru i kojim intenzitetom vrše eventualne promjene.

Analiza interesa, stavova, ideja, vrijednosnog sistema, aspiracija mladih, pokazala bi što se zbiva na vrijednosno-idejnom planu, zapravo s mladima za razliku od željenoga i proklamiranoga. Otkrili bi se i mehanizmi koji inhibitorno utječu na planirani razvoj. Međutim, takvo kompleksno, znanstveno-stručno sustavno prilaženje tom problemu u nas se rijetko sreće.

Knjiga Borisava Džuverovića »Generacija budućnosti« sastoji se od četiri poglavlja (osim polaznih razgraničenja i priloga): (1) Vizije i mogućnosti mlade generacije, (2) Mladi između mogućnosti i stvarnosti, (3) Osnovne vrijednosti, opredjeljenja i aspiracije i (4) Akcije u organizaciji društva.

Moto cijelog djela izražen je u podnaslovu »Mladi između mogućnosti i stvarnosti«, između vizije, ideje i realnosti svog položaja u samoupravnom socijalizmu. Prvo poglavlje »Vizije i mogućnosti mlade generacije« teorijske je prirode. Autor analizira dva fenomena: omladinu i samoupravljanje, tj. društvenu grupu koja je predmet njegova interesa i osnovu našeg društvenog sistema. »Omladina kao heterogena društvena grupa predstavlja konglomerat ličnosti iz različitih klasa, slojeva, rasa, različitih kulturnih, političkih i religioznih grupacija, ali u svojoj osnovi ima dvije zajedničke osobine: 1. veliku međusobnu mobilnost i 2. razvijenu kritičnost« (str. 19).

Kritičnost omladine njena je povijesna privilegija i vrijednost, njena suština. Samoupravni model društva priznaje sukobe i protivurječnosti i traži postupne promjene bez grčevitog oduzimanja vlasti, jer »stvaralačka kritika i kritička praksa pretpostavke su permanentnog napretka« (str. 20). Prema tome mladi u društvu zasnovanom na samoupravljanju ostvaruju sebe i svoju immanentnu bit, ako se kritički i stvaralački odnose prema praksi što je opet pretpostavka samoupravljanja.

Da bi se mladi mogli potvrditi u društvu tj. da bi bili subjekt samoupravljanja treba da se afirmiraju na društveno-političkom, stručno-stvaralačkom i općem kulturnom planu.

Što bi to značilo?

Afirmacija na društveno-političkom planu značila bi što brojniju uključenost omladine u samoupravne i političke organizacije i stvarno posjedovanje društvene i političke moći. Pretpostavka toga jest da sve kategorije mladih (seljačka, radnička, đачko-studentska omladina) imaju pravo i mogućnost da društveno-politički djeluju u organizacijama gdje rade, uče i žive.

Samoupravljanje kao sistem budućnosti oslanja se na one društvene grupe koje su nosioci suvremenog znanstveno-tehnološkog progresa, a to su obrazovni, inventivni i stručni kadrovi, kojih najviše ima među mladima. Upravo tu se otvara mogućnost stručne afirmacije mladih.

Kulturna afirmacija mladih »ogleđa se u dijalektičkoj nadgradnji novih vrijednosti, primjerenih sistemu samoupravljanja« (str. 39).

»Samosvijest omladinske grupacije ne mora pritom da se potpuno poklapa samo sa dostignutim nivoom kulturnog, društveno-ekonomskog i političkog napretka, već treba da ide mnogo dalje, da poprira utopijske karakteristike« (str. 46).

Na kraju prvog poglavlja autor naznačava prepreke samoupravnom izražavanju omladine. Prva je nedograđenost sistema samoupravljanja, gdje se seoska, srednjoškolska i studentska omladina neadekvatno ili nepotpuno uključuje. Druga je u radnim organizacijama gdje mladi nailaze na birokratsko-tehnokratske oblike uzurpacije društvene moći od rukovodećeg kadra i na otpore nekvalificiranog i nestručnog kadra prema mladim stručnjacima. Treća smetnja samoupravljanju rađa se iz tendencije prema krutoj institucionalizaciji samoupravljanja.

U drugom poglavlju »Mladi između mogućnosti i stvarnosti« autor analizira stvarni društveni, politički i ekonomski položaj omladine. Mlade je podi-

jelio u nekoliko socijalnih podgrupa. To su: seoska, radnička, srednjoškolska i studentska omladina. U analizi svake te kategorije, autor polazi od globalne pozicije određene privredne grane (npr. poljoprivrede) ili klase, (kojoj dotična kategorija omladine pripada) u jugoslavenskom društveno-ekonomskom sistemu, iz čega izvodi društveno-ekonomski položaj pojedinih kategorija omladine.

I radnička omladina dijeli sudbinu klase kojoj pripada. Istraživanja pokazuju malo sudjelovanje radnika u samoupravljanju. Razlog nije u nezainteresiranosti za odlučivanje nego u nepovjerenju prema mladim radnicima. Porazna je analiza standarda mladih radnika. Ograničene su mogućnosti za pošljavanje radničke omladine, posebice onog dijela s najnižim kvalifikacijama (a to je masa koja dominira u traženju posla). Razlog je u nepodudarnosti ponude i potražnje radne snage. Slobodnih radnih mjesta ima, ali samo za određene stručne kadrove. Ovaj podatak govori o potrebi planiranja kadrova. Jedan dio radničke omladine zapošljava se u inozemstvu. Godine 1971. nalazilo se na radu u inozemstvu 7,6% aktivnog stanovništva Jugoslavije, od toga 52,5% omladinskog uzrasta. Takva migracija rezultat je određenih društveno-ekonomskih uvjeta života i rada (slabih uvjeta privređivanja, nestabilnosti), te osobnih aspiracija prema visokom standardu.

Društveno-ekonomski status seoske omladine vezan je uz položaj poljoprivrede i sela u jugoslavenskom društveno-ekonomskom sistemu. Poljoprivreda Jugoslavije nalazi se u podređenom položaju u raspodjeli ekonomskog bogatstva, političke moći i društvenog ugleda, a tu sudbinu dijeli i seoska omladina. Zbog toga socijalni okvir djelovanja seoske omladine nije samoupravljanje nego obitelj sa cijelim spletom socijalnih, psiholoških i etničko-kulturnih odnosa. Položaj mladih u seoskoj obitelji karakterizira opća subordiniranost, što rađa međugeneracijskim konfliktom. Seoska omladina nalazi se, prema riječima autora, u svojevrsnom »grču«. Subordinirana i ekonomski ovisna o porodici, onemogućena da sudjeluje u organiziranom društveno-političkom djelovanju, neinformirana o suvremenim problemima i kretanjima, potpuno je prepuštena sebi.

Dok je u analizi radničke omladine autor pošao od položaja radničke klase u globalnom društvu ili od položaja poljoprivrede da bi analizirao seosku omladinu, u analizi školske omladine nije pošao od globalnog okvira ili miljea u kojem đaci učeći djeluju (kompletan obrazovni sistem i njegov položaj u društvu, te potrebe privrede). Samoupravljanje je sistem odlučivanja koji ide odozdo prema gore i upravo je mogućnost škola da kreiraju i odlučuju ne samo unutar (što autor analizira) nego i prema vani i prema gore, pretpostavka đачkog odlučivanja.

Ukoliko đaci mogu odlučivati samo u okviru škole, a ne i dalje, proces samoupravljanja tu se zaustavlja. Škola koja bi trebala biti autentični izraz samoupravljanja u biti je autoritarno postavljena. Faktički se prava učenika svode samo na raspravljanje i predlaganje, a ne i na odlučivanje. U posljednje vrijeme učenici formalno-pravno dobivaju više samoupravnih prava, ali u praksi situacija se znatnije ne mijenja.

Položaj studentske omladine autor određuje njezinom neuključenošću u radni odnos, tj. ona ne privređuje za vlastitu egzistenciju. Kada student dobiva status radnika? Stupanjem na fakultet ili u radni odnos? Za sada ova druga alternativa prevladava. Zbog toga se studenti nalaze privremeno u neodređenom statusu neinkorporirani u sistem, a to uvjetuje izuzetnu kritičnost. Po

svojim kulturno-obrazovnim obilježjima oni imaju vrlo razvijen sistem potreba koje uglavnom ne mogu zadovoljiti. Studenti nisu usmjereni samo prema fakultetu (koji zaostaje za ubrzanim razvojem znanstvene i tehničke revolucije), nego i prema društvu u najširem smislu.

U drugom dijelu autor analizira društveno-politički razvoj pojedinih kategorija omladine, u trećem dijelu njihove osnovne vrijednosti i vrijednosne orijentacije opredjeljenja i aspiracije. Vrijednosti koje određuju sve aspekte života nemoguće je zahvatiti, pa se zbog toga Džuverović pozabavio općedruštvenom vrijednošću koja se formira na globalnom planu, tj. orijentacijom prema samoupravljanju, željama i ostvarenjima osnovnih kulturnih vrijednosti vlastite sredine i nivoom aspiracija prema napredovanju. Međutim, ni jednu od tih kategorija koje je analizirao nije pobliže definirao.

Seoska omladina nema mogućnosti da samoupravljanje provodi u praksi, no unatoč tome ona se za taj pravac opredjeljuje. Svoju budućnost omladina na selu ne vezuje za tu sredinu i poljoprivredu nego preferira gradski način života, te ga se želi domoći, a iz toga proilazi niska profesionalna aspiracija.

Radnička omladina formira se u radnom procesu u organizacijama gdje je samoupravljanje najrazvijenije. Njezin vrlo kritički stav prema samoupravljanju uvjetovan je stvarno niskom zastupljenošću u samoupravnim organima, niskom obrazovnom razinom i neinformiranošću. Nizak životni standard usmjerava aspiracije radničke omladine prema zanimanjima koja osiguravaju veću zaradu i društveni ugled, dok se prema oblicima kulturnog života odnosi pasivno i potrošački.

Srednjoškolska i studentska omladina pokazuju najviše interesa za kulturno-politička i idejna pitanja, te ujedno imaju najpozitivniji stav prema samoupravljanju (jer je to ono čemu ona stremi i za što se bori i u vlastitoj sredini u obrazovnom sistemu). Kod srednjoškolaca dominiraju sekundarne potrebe vezane za opći položaj u društvu. Njihovu profesionalnu orijentaciju određuju imovinske mogućnosti roditelja. Za intelektualnu omladinu samoupravljanje je ideal, vrijednost za koju se treba u principu boriti, a sa kojom se oni u praksi direktno ne susreću. Profesionalne aspiracije studenata određuju se stupnjem zadovoljstva s izabranim pozivom, a to je vezano za selekciju koja je određena predhodno stečenim obrazovanjem. Tako dobar dio upisuje tamo gdje može, a ne tamo gdje želi. Umjesto okrenutosti prema društvu studenti se sve više okreću prema sebi, dolazi do socijalne pasivizacije i primjene tradicionalnih vrijednosti potrošačkog društva.

Ova Džuverovićeva konstatacija o individualnoj orijentaciji studenata u kontradikciji je s prethodnim zaključkom da »studenti nisu okrenuti samo univerzitetu, nego i društvu u najširem smislu« (str. 131). Koja je stvarna tendencija u orijentaciji studenata ostaje da se istraži. Treba ipak razlikovati ono što studenti proklamiraju od njihovih stvarnih težnja.

Četvrti dio, »Akcija u organizaciji društva«, bavi se odnosom mladih prema organiziranoj sferi jugoslavenskog društva. Pod tim autor razumijeva zastupljenost omladine u političkoj vlasti, samoupravnim organima i društveno-političkim organizacijama. Sadašnje stanje na sva tri navedena plana nezadovoljava za sve kategorije omladine. Mladi ne posjeduju skoro nikakvu društvenu moć. Autor na kraju analizira programatske odrednice za novi koncept organiziranja mladih, naznačujući i osnovni smjer akcija.

Djelo na koje smo se osvrnuli, primjer je kako se bez vlastitog istraživanja jednog fenomena može o njemu suvislo pisati. Dobro poznavajući većinu obavljenih istraživanja i služeći se službenom statistikom, autor je svakako uspio prikupiti na jednom mjestu i logički izložiti mnogo toga o mladoj generaciji. Međutim, to mu je i osnovni nedostatak. Služeći se isključivo onim što je dosad istraženo, a da bi zadovoljio svoju logičku shemu izlaganja i osvjetlio položaj i orijentaciju mladih, autor izvodi generalne zaključke o pojedinim populacijama na temelju različitih, neujednačenih istraživanja. Neujednačenih i po sadržaju ispitivanja (stavovi, interesi, želje, društvena usmjerenost itd.), i po primijenjenim metodama. Je li moguće na temelju različitih sadržaja istraživanja donositi zaključke o jednoj vrednosti tj. o prihvaćanju samoupravljanja, ili o nivou profesionalne orijentacije? Je li korektno iz takvih istraživačkih radova vršiti komparacije različitih kategorija mladih?

Zahvaljujući činjenici što o seoskoj omladini postoji više stručnih i sveobuhvatnijih istraživanja u ovom djelu smo dobili potpuniju sliku te populacije, dok je slika srednjoškolsko-studentske omladine ostala prilično nejasna i konfuzna.

Za informativno štivo koje potiče na daljnja razmišljanja i istraživanja ovo je djelo svakako dobro došlo. Autor nam je uspio dati globalnu sliku omladine u jugoslavenskom društvu, što je hvale vrijedno. Uspio nam je kazati dosta toga što znamo, ali ne i one aspekte položaja mladih i njihovu orijentaciju, za spoznajom kojih vapimo. Kao sociologe prvo nas zanima što točnija spoznaja stvarnosti, a onda objašnjavanje i dijalektičko povezivanje dobivenih rezultata.

Željka Šporer-Andričević